

УДК 94(477.63)

Шейміна Н.М.

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕТНОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З ІСТОРІЇ
ПРИДНІПРОВ'Я ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.
В ЕКСПОЗИЦІЇ ДНІМ**

Представлено наукову концепцію побудови музейної експозиції та головні аспекти показу етнографічного матеріалу для висвітлення регіональної історії другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: концепція, етнографія, побутові речі.

Представлено научную концепцию создания музейной экспозиции и главные аспекты показа этнографического материала для освещения региональной истории второй половины ХХ – начала ХХІ веков.

Ключевые слова: концепция, этнография, бытовые предметы.

Scientific conception of creation of museum display and main aspects of show of ethnographic material is presented for illumination of regional history from the second half ХХ - the first half ХХІ age.

Key words: conception, ethnography, domestic objects.

У швидкоплинному світі музею традиційно властива стабільність у збереженні цінностей вищого порядку, акумульованих у суспільній «системі пам'яті». Однак, продовжуючи залишатися зберігачами культурної спадщини, музеї усе більше відкриті суспільству та орієнтовані на його запити. Музей стає формою реалізації інтересів різних суспільних груп. Створена і уніфікована під ідеологічним тиском, майже 37 років тому, експозиція відображала період історії з 1945 року і мала потребу в переосмисленні всіх етапів історії. У процесі роботи над створенням експозиції був отриманий доступ до раніше невідомих матеріалів, які допомогли переосмисленню і переоцінці історичних фактів. Науковий підхід у справі побудови експозиції припускає систематизацію і використання позитивної і негативної інформації. Із часом змінилися пріоритетні напрями показу історичних фактів і подій, виникла необхідність у появі нових розділів і тем [6, с.18-20]. Будь який задум починається з ідеї і вирішується науковим підходом до предмета вивчення, науковою концепцією, а також певними способами архітектурно-художнього і технічного відтворення [1, с. 66-70]. Нова експозиція в залі площею близько 500 кв. метрів задумана як «музей у музеї». Завдання – створення нового інноваційного продукту, що підсумує досвід провідних сучасних музеїв і запропонує принципово новий для українського музейного співтовариства підхід до побудови історичної експозиції. В основі такого підходу – формування єдиного образу, що включає не тільки дизайн простору і окремих елементів експозиції, систему інтерактивної комунікації з відвідувачами, але і нову систему спілкування із суспільством [3, с. 167-179].

Наукова концепція визначає загальну стратегію і пріоритетні напрями історичного процесу взагалі і його особливості у краї. Її ціль – максимально об'єктивне висвітлення цієї історії через музейну експозицію. Концепція базується на тому, що експозиція буде відображати саме регіональну історію в системі подій історії України. Музейні предмети будуть основою створеної експозиції, яка є комунікативним каналом у музеї [4, с. 11-36]. Для створення наукової концепції була проведена велика науково-дослідна робота з фондovими збірками музею. У результаті цієї роботи джерелами для створення музейної експозиції стали документальні, фотографічні та речові пам'ятки історії та культури, предмети побуту із музейної фондової збірки. Буде використано більш, ніж 1150 музейних предметів – матеріали усіх груп зберігання фондової колекції: 62 меморіальних комплекси видатних людей краю, документи та побутові речі 12-ти Героїв Соціалістичної Праці, 27-м комплексів з матеріалами виробничої діяльності промислових та сільськогосподарських підприємств області. Серед них: одяг, посуд, меблі, книги, ордени, медалі, знаки, почесні стрічки, вимпели, прапори, картини, фотографії.

Головна мета новостворюваної експозиції – об'єктивна, правдива, побудована на науковій основі, яскрава, емоційно видовищна історична експозиція, яка відображає важливі періоди розвитку держави. Необхідність показу декількох етапів історичного розвитку суспільства, більш повне розкриття взаємодії історичних процесів минулого і сьогодення, спонукає до використання проблемно-хронологічного принципу побудови музейної експозиції [9, с. 35-55]. Будуть використані традиційні для музейної справи принципи контрасту і порівняння, а також принцип дзеркального відображення [5, с. 338-356]. Підхід до побудови експозиції як до єдиного цілого, поряд з висвітленням основних питань розвитку суспільства, передбачає розробку «наскрізних» проблем, які дозволять досягти органічного взаємозв'язку в розкритті різних етапів історичного періоду. Розкриттю цих проблем допоможуть етнографічні матеріали сучасного періоду, які були зібрані під час проведення співробітниками музею етнографічних експедицій до районів області. Історичний період, який буде висвітлено в музейній експозиції, починається з 1945 і закінчується 2013 роками.

Після перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років радянське суспільство повернулося до мирного життя. Відродження господарства області почалося відразу після звільнення від німецько-фашистської окупації. Характерною рисою цього періоду були зруйновані війною міста і села, підприємства та житлові споруди, голод 1946-1947 років. Все це знайде відбиття в темі «Труднощі відбудовчого періоду. 1944-1953 роки» у підтемі: «Важкі соціально-економічні умови післявоєнного життя» на прикладі побутових речей того періоду: світильників, зроблених з оболонки мін та снарядів, глечиків, рушників, скатертин, саморобних дитячих іграшок. На матеріалах, які відображають рівень життя жителів Дніпропетровської області, буде створений інтер'єр «Черемушки дніпропетровські». Це побутові речі, меблі, музичні інструменти, радіоприймач, телевізор. Тему «Творці «цілинної

епопеї» розкриють матеріали, знайдені у дніпропетровців, які брали участь в освоєнні цілинних земель. Це робочий та святковий одяг, посуд, форми для випікання хліба, серветки. Використання цих матеріалів дасть змогу наочно відтворити умови життя дніпропетровців під час освоєння цілинних земель.

Процеси розвитку самостійної і незалежної держави України знайдуть своє відображення в другій частині зали. З 90-х років ХХ століття починається новий етап в історичній долі України, пов'язаний з розвитком незалежної демократичної держави. У цей час відбуваються важливі події в житті незалежної держави України, які будуть показані в музейній експозиції [8, с. 325-424]. В історії держави національні символи виступають не тільки як набір певних знаків, але і відображають національну ідею, зв'язують воєдино минуле, сьогодення і майбутнє. Численні матеріали та документи розкажуть про сучасну державну символіку України в темі «Державна символіка України», про затвердження державного герба, прапора і гімну України. Тут же планується демонстрація колекції нагород сучасної України. В підтемі «Духовна складова української нації» та комплексі «Розвиток народної творчості» будуть показані матеріали майстрів петриківського розпису [2, с. 15-16], гончарів [10, с. 7], вишивки, різьби по дереву, лозоплетіння. Буде експонуватися невеличка скриня, яку розписав у 1948 році народний майстер Федір Панко, та панно і тарелі, розписані В.Соколенком. Цілий комплекс виробів із гончарної глини розповість про розвиток гончарства на території нашого краю.

З допомогою етнографічного матеріалу будуть відтворені інтер'єрні комплекси:

«Королева ланів». На матеріалах вчених НДІ кукурудзи, Двічі Героя Соціалістичної Праці Г.Байди, Героя Соціалістичної Праці М.Озерного, республіканської школи кукурудзководів, його учнів Героїв Соціалістичної Праці-колгоспників колгоспу «Червоний партизан» Верхньодніпровського району та ім. Чкалова Новомосковського району.

«Он сказав: поехали...». Використані матеріали про освоєння космічного простору, матеріали генерального конструктора КБ «Південне» Двічі Героя Соціалістичної Праці, академіка М.К.Янгеля, матеріали трагедії космічного старту (1960), комплекси матеріалів лауреатів Ленінської, Державної премій СРСР – В.С. Будника, М.І. Галася, М.Ф. Герасюти, Ю.О. Сметаніна, Б.І. Губанова, В.М. Ковтуненка, меморіальний комплекс, присвячений О.М. Макарову - Двічі Герою Соціалістичної Праці, директорові заводу «Південмаш», а також костюм космонавта, моделі ракет, ордени, медалі, знаки, документи, фотографії.

«Партійний кабінет». Матеріали секретарів обкому, міському Комуністичної партії України та кабінет політичної освіти, матеріали університету марксизму-ленінізму, періодичні ідеологічні видання, свідоцтва, дипломи, конференції.

«Шкільні роки». Це матеріали про освіту: речі та предмети, які супроводжують навчання, підручники, меморіальні комплекси кращих

вчителів, шкільна форма різних років; комплекс матеріалів про діяльність піонерської організації ім. В. І.Леніна, матеріали про розвиток дитячої творчості, матеріали дитячого кіноцентру «Веснянка».

«Спорт, спорт, спорт...». Матеріали про олімпійських чемпіонів: важкоатлета С. Рахманова, боксера В. Савченко, фігуристку О. Баюл, гребців І. Матвієнко, Е. Браславця, переможців Паралімпійських ігор, комплекс футбольної команди «Дніпро», членів команди по бадмінтону – К. Вавилова, М. Пошехонова.

«Театральні підмости». В цьому інтер'єрі будуть розміщені матеріали про розвиток театрального мистецтва в краї, ескізи театральних постанов народного художника СРСР А.Ареф'єва, заслуженого художника УРСР М.Аніщенка, театральні костюми, макети, нагороди. Комплекси театральних діячів краю – Ж. Мельникова (театр російської драми ім. М. Горького), М. Мельника (театр «Крик»), Н. Суржиної, Л. Еллінської (театр опери та балету), З. Хрукалової (музично-драматичний театр ім. Шевченка). Цей інтер'єрний комплекс планується створити в ніші поліекранного видовища, як своєрідну театральну сцену, оскільки налічує велику кількість матеріалу і повинен демонструватися після відкриття театральної завіси.

Філософія створюваної експозиції також припускає відмову від «інформаційного насильства» над глядачем і від традиційної ролі екскурсовода, що обирає маршрут і пропонує інтерпретацію матеріалу. Творці експозиції нададуть відвідувачеві можливість зробити самостійну подорож по музейній експозиції і сформуванню в підсумку своє власне уявлення про розвиток української історії. Принцип розгляду «великої» історії країни крізь призму «малих» історій конкретних родин реалізується протягом всієї експозиції. Історичні персонажі присутні в музейному оповіданні не тільки самі по собі, але і як представники свого роду, доля якого простежується аж до сьогодення. У новій музейній експозиції про історичні події будуть говорити свідки і учасники цих подій, і нащадки тих, кому довелося жити в переламні моменти української історії. Експозиція буде насичена живими голосами людей. Приміром, у розділі, присвяченому перебудові і пострадянському періоду, очевидці і учасники подій розповідатимуть про те, як змінилося їхнє власне життя за останні десятиліття. Таким чином, історія країни максимально персоніфікується, має особистісне звучання.

Одним із найважливіших завдань нової експозиції є вплив на глядача не тільки в інтелектуальному, але і в емоційному плані. Для вирішення цього завдання використовується широкий спектр музейних технологій і стратегій сучасного мистецтва: від сенсорних екранів і панорамних відео-проекцій до об'єктів-трансформерів, які може змінювати сам відвідувач. Зал експозиції будується як тотальна інсталяція, що дозволить побачити епоху «зсередини», сприйняти її цілісно. Окремий проект усередині нової експозиції – віртуальний «Музей сімейних історій». Заповнивши спеціальну анкету на сайті музею, кожний зможе зберегти історію своєї родини для себе і інших. У результаті чого буде створено народний архів, який відобразить приватне життя наших співвітчизників в період з 1945 по 2013 роки. Одночасно можуть бути

використані фольклорні матеріали фонотеки, яка була записана за результатами етнографічних експедицій музею. Фольклор живе і розвивається, він виявляє здатність відгукуватися на події і ніхто не може замінити усної творчості народу. Це розповіді про повоєнне життя, голод 1946-1947 років, свята та обряди, спогади про весілля, проводи до лав армії, похорон. Крім того, у експозиційній залі планується встановити сенсорні екрани із програмою «Сімейний альбом», в якому будуть розміщені унікальні фотографії і документи. Відкривши такий альбом, відвідувач може простежити історії деяких родів і порівняти долі інших людей із власною долею і долею своїх предків. При образному розкритті теми народної творчості планується зробити так, щоб мальовничий фон відображав своєрідність і особливість Придніпровського краю через мотиви петриківського розпису.

Якщо вдасться втілити в життя задуми авторів, то ми сподіваємося, що буде вирішене головне завдання експозиції. Зробивши подорож у недавнє минуле, відвідувач музею усвідомить себе людиною історичною, здатною не тільки спостерігати, але і впливати на хід історії, роблячи свій власний вибір.

Бібліографічні посилання:

1. Велика Л.П. Музейне експозиційне мистецтво. – Харків, 2000. – 160 с.
2. Глухенька Н.О. Петриківські декоративні розписи. – К., 1965. – 67 с.
3. Коротков В.И., Ривин В.Л. Музейная экспозиция. Проблемы синтеза науки, искусства и техники // Художник, вещь, мода. – М.: Советский художник, 1988. – С. 167-179.
4. Майстровская М.Т. Музейная экспозиция: тенденции развития. // Музееведение. На пути к музеям 21 века: музейная экспозиция. Сб. научных трудов /НИИ культуры. – М., 1996. – С. 11-36.
5. Майстровская М.Т. Музейный образ – поиски и находки. // Музееведение. На пути к музеям 21 века: музейная экспозиция. Сб. научных трудов /НИИ культуры. – М., 1996. – С. 338-356.
6. Малых А.Н. Размышления о музейной экспозиции. // Вісник Одеського історико – краєзнавчого музею. – Одеса, 2005. – С. 18-20.
7. Наулко В.І., Артюх Л.Ф. Культура і побут населення України. – К., 1991. – 230 с.
8. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення. – К., 2007. – 424 с.
9. Поляков Т.П. Образно – сюжетный метод в системе взаимосвязи традиционных методов построения экспозиции // Музееведение. Проблемы культурной коммуникации в музейной деятельности: Сборник научных трудов. // НИИ культуры. – М., 1988. – С. 35-55.
10. Пошивайло О. Етнографія українського гончарства. – К., 1993. – 401 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2013.